KLÍČOVÉ TÉMA[1]
Článek 2 Protokolu č. 1
Diskriminace v přístupu ke vzdělávání

(Naposledy aktualizováno: 31/08/2025)

Úvod

Právo na vzdělání podle článku 2 Protokolu č. 1 zaručuje právo na přístup do vzdělávacích institucí existujících v daném čase (*Případ „týkající se některých aspektů právních předpisů o používání jazyků ve vzdělávání v Belgii“*, 1968, § 4 („Právní posouzení“)). Pokud stát při plnění svých povinností podle článku 2 Protokolu č. 1 uplatňuje odlišné zacházení, může dojít k porušení článku 14 Úmluvy.

Zásady vyplývající ze současné judikatury

Diskriminací se rozumí odlišné zacházení s osobami v relevantně podobných situacích bez objektivního a rozumného důvodu, kdy odlišné zacházení postrádá jakýkoli „objektivní a rozumný důvod“ a nesleduje „legitimní cíl“, ani neexistuje „rozumný vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným cílem“ (*Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, § 156; *Çam proti Turecku*, 2016, § 54, CZE; *Enver Şahin proti* Turecku, 2018, § 54, CZE). Článek 14 Úmluvy však nezakazuje členskému státu, aby s jednotlivými skupinami zacházel odlišně za účelem nápravy „faktických nerovností“ mezi nimi; za určitých okolností může totiž skutečnost, že se stát nepokusí napravit nerovnosti pomocí odlišného zacházení, sama o sobě vést k porušení tohoto článku (*D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], 2007, § 175, CZE; *G.L. proti Itálii*, 2020, § 52, CZE).

Soud zdůraznil, že v demokratické společnosti je právo na vzdělání nezbytné pro prosazování lidských práv a hraje při tom zásadní úlohu, a že vzdělání je jednou z nejdůležitějších veřejných služeb v moderním státě. Soud zároveň uznal, že vzdělávání je činnost, jejíž organizace je složitá a nákladná, přičemž zdroje, které na něj mohou orgány vynaložit, jsou nutně omezené. Při rozhodování o tom, jak upravit přístup ke vzdělávání, musí stát najít rovnováhu mezi vzdělávacími potřebami osob podléhajících jeho pravomoci na straně jedné a svými omezenými možnostmi jim vyhovět na straně druhé (*Ponomaryovi proti Bulharsku*, 2011, § 55; *G.L. proti Itálii*, 2020, § 49, CZE).

Smluvní státy sice mají určitý prostor pro uvážení při posuzování toho, zda a do jaké míry rozdíly v jinak obdobných situacích odůvodňují odlišné zacházení, aby však Soud mohl považovat odlišné zacházení založené výhradně na etnickém původu za slučitelné s Úmluvou, by musely být předloženy velmi závažné důvody (*Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, § 149). Obecná politika nebo opatření, které jsou zdánlivě neutrální, ale mají nepřiměřeně nepříznivé účinky na osoby nebo skupiny osob, které lze identifikovat pouze na základě etnického kritéria, mohou být považovány za diskriminační bez ohledu na to, že necílí konkrétně na danou skupinu (*tamtéž*, § 150).

Soud shledal, že umísťování dětí do oddělených tříd lze za určitých okolností považovat za sledování legitimního cíle, kterým je přizpůsobení vzdělávacího systému zvláštním potřebám těchto dětí. Pokud však takové opatření nepřiměřeně nebo dokonce výlučně postihuje příslušníky určité etnické skupiny, je

[1] Vypracováno kanceláří Soudu. Pro Soud není závazné.

Původní text je použit se souhlasem Rady Evropy a Evropského soudu pro lidská práva. Tento překlad, včetně doplnění odkazů na české překlady rozhodnutí nebo jejich shrnutí, byl pořízen Ministerstvem spravedlnosti České republiky na základě dohody s Radou Evropy a Evropským soudem pro lidská práva a je výhradní odpovědností Ministerstva spravedlnosti České republiky.

třeba poskytnout odpovídající záruky (*D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], 2007, § 205–206, CZE; *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, § 157).

Soud zejména zdůraznil, že při ochraně práv Romů je třeba zohlednit jejich postavení, a dále zdůraznil, že v důsledku své historie představují specifický typ znevýhodněné a zranitelné menšiny (*D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], 2007, § 182, CZE; *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, § 147; *Salay proti Slovensku*, 2025, § 83, CZE). Při přijímání opatření k dosažení sociální a vzdělávací integrace Romů musí státy zajistit, aby byly doprovázeny zárukami, které by dostatečně zohlednily jejich zvláštní potřeby jakožto příslušníků znevýhodněné skupiny (*D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], 2007, § 205–207, CZE; *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, § 180–182, *Salay proti Slovensku*, 2025, § 113, CZE).

Soud upozornil na význam základních zásad univerzálnosti a zákazu diskriminace při výkonu práva na vzdělání, které jsou zakotveny v mnoha mezinárodních dokumentech. Dále zdůraznil, že tyto mezinárodní nástroje uznaly inkluzivní vzdělávání jako nejvhodnější prostředek k zajištění výše uvedených základních zásad, neboť takové vzdělávání je zaměřeno na podporu rovných příležitostí pro všechny, včetně osob se zdravotním postižením. Inkluzivní vzdělávání je nepochybně součástí mezinárodní odpovědnosti států v této oblasti (*Enver Şahin proti Turecku*, 2018, § 55, CZE; *G.L. proti Itálii*, 2020, § 53, CZE).

Ochrana osob se zdravotním postižením navíc zahrnuje povinnost států zajistit „přiměřené úpravy“, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost plně uplatňovat svá práva, a pokud tak neučiní, jde o diskriminaci (*Çam proti Turecku*, 2016,§ 65–67, CZE; *Enver Şahin proti Turecku*, 2018, § 60, CZE; *G.L. proti Itálii*, 2020, § 62, CZE, *S. proti České republice*, 2024, § 41, CZE). Soud zejména konstatoval, že článek 14 vyžaduje přiměřené úpravy, nikoli všechny možné úpravy, které by mohly být provedeny za účelem zmírnění nerovností vyplývajících z postižení dané osoby, bez ohledu na jejich náklady nebo praktickou proveditelnost (*T.H. proti Bulharsku*, 2023, § 122, CZE). Soud dospěl k závěru, že „přiměřené úpravy“ mohou mít různou podobu, ať již hmotnou nebo nehmotnou, vzdělávací nebo organizační, pokud jde o přístupnost školních budov ze stavebního hlediska, vzdělávání učitelů, úpravu školních osnov nebo vhodné vybavení; takové vymezení je však v zásadě úkolem vnitrostátních orgánů, nikoli Soudu (*Çam proti Turecku*, 2016, § 66, CZE; *Enver Şahin proti Turecku*, 2018, § 61, CZE; *G.L. proti Itálii*, 2020, § 63, CZE, *S. proti České republice*, 2024, § 52, CZE).

Významné příklady

Etnický původ:

- *D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], 2007, CZE, týkající se nepřiměřeného počtu romských dětí umísťovaných do zvláštních škol pro děti s mentálním postižením, v nichž probíhalo vzdělávání podle jednodušších osnov než v běžných školách a v nichž byly izolovány od žáků z širší populace (§ 196–210; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1). Jedná se o první rozsudek, v němž Soud shledal porušení článku 14 v souvislosti s rasovou diskriminací ve vzdělávání;
- *Sampanis a ostatní proti Řecku*, 2008, týkající se nemožnosti přístupu romských dětí do školy před jejich zařazením do speciálních tříd v přístavbě hlavní budovy základní školy (§ 83–96; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], 2010, týkající se umísťování romských dětí do tříd určených pouze pro Romy po značnou dobu, někdy dokonce po celou dobu jejich základní školní docházky, v nichž probíhalo vzdělávání podle upravených osnov z důvodu jejich údajné špatné znalosti chorvatského jazyka (§ 158–185; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, 2013, CZE, týkající se umísťování romských dětí do pomocné školy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami během jejich základního vzdělávání (§ 109–129; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

- *Elmazova a ostatní proti Severní Makedonii*, 2022, CZE, týkající se segregace romských žáků ve dvou státních základních školách, které navštěvovaly převážně romské děti, resp. s třídami pouze pro Romy (§ 68–78, porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).
- *Szolcsán proti Maďarsku*, 2023, CZE, týkající se segregace romských žáků ve státní základní škole, kterou navštěvují téměř výlučně romské děti (§ 52–59; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Salay proti Slovensku*, 2025, CZE, týkající se faktického trvalého zařazení romských dětí do speciálních tříd pro děti s lehkým mentálním postižením bez odpovídajících záruk zajišťujících zohlednění jejich zvláštních potřeb (§ 96–117; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Osoby s postižením:

- *Çam proti Turecku*, 2016, CZE, týkající se nepřijetí nevidomé studentky na Tureckou hudební akademii z důvodu nedostatku vhodné infrastruktury pro přijetí studentů s tímto zdravotním postižením. Příslušné vnitrostátní orgány se v žádné fázi nepokusily zjistit potřeby stěžovatelky, ani se nepokusily vysvětlit, jak by jí skutečnost, že je nevidomá, mohla bránit v přístupu k hudebnímu vzdělávání, dále nezvážily fyzické úpravy s cílem uspokojit zvláštní vzdělávací potřeby vyplývající ze skutečnosti, že je nevidomá (§ 68–69; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1). Rozsudek odráží význam, který Soud přikládá vývoji mezinárodního práva, pokud jde o otázky předložené mu k posouzení, a jeho ochotu vykládat rozsah práv podle Úmluvy ve světle tohoto vývoje;
- *Enver Şahin proti Turecku*, 2018, CZE, týkající se zamítnutí žádosti zdravotně studenta s postižením, aby vysoká škola provedla nezbytné úpravy pro zpřístupnění výukových prostor. Vnitrostátní vzdělávací orgány, které nabídly pouze osobní asistenci jako alternativu z důvodu nedostatku dostupných finančních prostředků, neprovedly individuální posouzení potřeb studenta s postižením a nezohlednily možné dopady na jeho bezpečnost, důstojnost a autonomii, přičemž nevzaly v úvahu potřebu stěžovatele žít co nejvíce nezávisle a samostatně (§ 62–68; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *G.L. proti Itálii*, 2020, CZE, týkající se dítěte trpícího neverbálním autismem, kterému nebyla poskytnuta specializovaná pomoc, což mu znemožnilo pokračovat v docházce do základní školy za podmínek rovnocenných podmínkám, které mají žáci bez postižení. Vnitrostátní orgány nikdy nezvážily možnost, že by nedostatek prostředků mohl být kompenzován snížením celkové nabídky vzdělávání při rovnoměrném rozdělení mezi žáky bez postižení a žáky s postižením, takže případná rozpočtová omezení by měla stejný dopad na poskytování vzdělávání jak žákům s postižením, tak žákům bez postižení (§ 68–72; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).
- *T.H. proti Bulharsku*, 2023, CZE, týkající se reakce základní školy na agresivní a rušivé chování dítěte s diagnostikovanou hyperkinetickou poruchou a poruchou školních dovedností. Nelze říci, že ředitel školy a učitel stěžovatele ignorovali jeho postižení a z něj vyplývající zvláštní potřeby. Provedli pro něj řadu přiměřených úprav a při jejich navrhování se snažili najít obtížně nalezitelnou rovnováhu mezi jeho zájmy a zájmy jeho spolužáků, včetně jejich bezpečnosti, pohody a efektivního vzdělávání (§ 118–123; neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *S. proti České republice*, 2024, CZE, týkající se otázky, zda základní škola, kterou žadatel trpící autistickou poruchou navštěvoval během prvního roku školní docházky, byla dostatečně pečlivá při zajišťování jeho vzdělávacích potřeb. V situaci, kdy rodiče stěžovatele náležitě nespolupracovali a škola přijala podpůrná opatření poté, co byly identifikovány vzdělávací potřeby stěžovatele, nelze škole vytýkat, že mu nezajistila podmínky, které by byly pokud možno rovnocenné podmínkám, které mají ostatní děti (§ 45–54; neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Administrativní postavení a státní příslušnost:

- *Ponomaryovi proti Bulharsku*, 2011, týkající se povinnosti dvou žáků platit poplatky za středoškolské vzdělávání z důvodu jejich státní příslušnosti a postavení imigranta, zatímco cizinci s povolením k trvalému pobytu měli nárok na základní a střední vzdělávání zdarma. Soud zdůraznil stále rostoucí úlohu sekundárního vzdělávání v osobním rozvoji a sociální a profesní integraci ve „znalostní" společnosti (§ 56–63; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Genetické rysy:

- *Moraru proti Rumunsku*, 2022, CZE, týkající se absence objektivního a rozumného zdůvodnění pro odmítnutí připustit k přijímací zkoušce ke studiu vojenského lékařství ženu, jejíž výška a váha nedosahovaly limitů stanovených tehdejším ministerským nařízením ministerstva národní obrany pro uchazeče o studium vojenského lékařství (§ 42–58; porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Jazyk:

- *Valiullina a ostatní proti Lotyšsku*, 2023, týkající se legislativních změn zvyšujících podíl předmětů vyučovaných na veřejných školách ve státním jazyce, tj. lotyštině, a tím omezujících používání ruštiny jako jazyka výuky (§ 145–215; neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Džibuti a ostatní proti Lotyšsku*, 2023, týkající se legislativních změn zvyšujících podíl předmětů vyučovaných na soukromých školách ve státním jazyce, tj. lotyštině, a tím snižujících používání ruštiny jako jazyka výuky (§ 131–151; neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Djeri a ostatní proti Lotyšsku,* 2024, týkající se legislativních změn zvyšujících používání státního jazyka, tj. lotyštiny, v povinné druhé fázi veřejného a soukromého předškolního vzdělávání (děti ve věku od pěti do sedmi let), a tím omezujících používání ruštiny jako jazyka výuky (§ 131–151, 166–167; neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

Shrnutí obecných zásad

- Ohledně shrnutí obecných zásad týkajících se diskriminace v přístupu ke vzdělávání v souvislosti se zdravotním postižením viz *G.L. proti Itálii*, 2020, § 49–54, CZE;
- Ohledně shrnutí obecných zásad týkajících se diskriminace v přístupu ke vzdělávání v souvislosti s etnickým původem viz *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, 2013, § 101–108, CZE.

Ostatní odkazy

Průvodce judikaturou:

- Průvodce článkem 2 Protokolu č. 1 – Právo na vzdělání
- Průvodce článkem 14 a k článku 1 Protokolu č. 12 k Úmluvě – Zákaz diskriminace

Ostatní klíčová témata:

- Kritéria pro přijetí a přijímací zkoušky, CZE

KLÍČOVÉ ODKAZY NA JUDIKATURU

Zásadní případy:

- *Případ „týkající se některých aspektů právních předpisů o používání jazyků ve vzdělávání v Belgii“* (rozhodnutí), č. 1474/62 a ostatní, 23. července 1968 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *D.H. a ostatní proti České republice* [velký senát], č. 57325/00, 13. listopadu 2007 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Oršuš a ostatní proti Chorvatsku* [velký senát], č. 15766/03,16. března 2010 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Çam proti Turecku*, č. 51500/08, 23. února 2016 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

  CZE

Ostatní případy:

- *Sampanis a ostatní proti Řecku*, č. 32526/05, 5. června 2008 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Kalkanlı proti Turecku* (rozhodnutí), č. 2600/04, 13. ledna 2009 (nepřijatelnost – zjevná neopodstatněnost);
- *Ponomaryovi proti Bulharsku*, č. 5335/05, 21. června 2011 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Horváth a Kiss proti Maďarsku*, č. 11146/11, 29. ledna 2013 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Lavida a ostatní proti Řecku*, č. 7973/10, 30. května 2013 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Sanlısoy proti Turecku* (rozhodnutí), č. 77023/12, 8. listopadu 2016 (nepřijatelnost – zjevná neopodstatněnost);
- *Enver Şahin proti Turecku*, č. 23065/12, 30. ledna 2018 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Dupin proti Francii* (rozhodnutí), č. 2282/17, 18. prosince 2018 (článek 2 Protokolu č. 1: nepřijatelnost– zjevná neopodstatněnost, článek 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č: nepřijatelnost – nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků);
- *G.L. proti Itálii*, č. 59751/15, 10. září 2020 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Moraru proti Rumunsku*, č. 64480/19, 8. listopadu 2022 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE
- *Elmazova a ostatní proti Severní Makedonii*, č. 11811/20 a 13550/20, 13. prosince 2022

(porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

CZE

- *Szolcsán proti Maďarsku*, č. 24408/16, 30. března 2023 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE

- *T.H. proti Bulharsku*, č. 46519/20, 11. dubna 2023 (neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE

- *Valiullina a ostatní proti Lotyšsku*, č. 56928/19 a 2 další, 14. září 2023 (neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Džibuti a ostatní proti Lotyšsku*, č. 225/20 a 2 další, 16. listopadu 2023 (neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *Djeri a ostatní proti Lotyšsku*, č. 50942/20 a další 2, 18. července 2023 (neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);
- *S. proti České republice*, č. 37614/22, 7. listopadu 2024 (neporušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1);

  CZE

- *Salay proti Slovensku*, č. 29359/22, 27. února 2025 (porušení článku 14 ve spojení s článkem 2 Protokolu č. 1).

  CZE